

Vertaalbevraging internationale neerlandistiek

Vertaalbevraging internationale neerlandistiek

Inhoud

1. Inleiding	7
2. Respons	8
3. Resultaten	9
3.1. Aanbod	9
3.1.1. <i>Bestaand aanbod</i>	9
3.1.2. <i>Behoeftes voor het aanbod</i>	12
3.2. Docenten	12
3.2.1. <i>Huidige stand van zaken</i>	12
3.2.2. <i>Behoeftes van docenten</i>	13
3.3. Vertaalmarkt	13
3.4. Netwerken	15
4. Conclusie	17
Bijlage - Vragenlijst	21
Colofon	26

1. Inleiding

De Taalunie vindt het belangrijk dat er de komende jaren veel en hoogwaardige vertalingen uit het Nederlands gemaakt kunnen blijven worden en dat er op hoog niveau getolkt kan blijven worden. In lijn met de aanbevelingen uit het Vertaalpleidooi '[VerTALEN voor de toekomst](#)', willen we daarom de internationale neerlandistiek graag ondersteunen bij de verdere uitbouw van expertise en netwerken op het vlak van tolken en vertalen.¹ Daarbij richten we ons op de volle breedte van het vertaalvak: tolken, zakelijk vertalen, juridisch, literair, audiovisueel vertalen, etc.

Een eerste stap die we daartoe hebben gezet, is het met een vragenlijst in kaart brengen van al bestaande netwerken, vertaalexpertise, vakken en modules. Met deze vragenlijst is ook gevraagd naar de belangrijkste behoeftes rond tolken en vertalen. De vragenlijst hebben we uitgezet onder de afdelingen Nederlands wereldwijd waar we contact mee hebben, en die in eerdere rapportages aan de Taalunie hebben aangegeven dat zij in hun curriculum aandacht besteden aan tolken en/of vertalen.

Bij de bevraging hebben we een internationale klankbordgroep betrokken, bestaande uit experts op het gebied van audiovisueel vertalen, literair vertalen, professioneel vertalen en sociaal tolken en vertalen. De klankbordgroep bestond uit de volgende experts: Reglindis De Ridder (Universiteit Stockholm, Zweden) Franco Paris, (Universiteit L'Orientale, Napels, Italië), Marketa Štefková (Universiteit Comenius, Bratislava,

Slowakije) en Muriel Waterlot (Katholieke Universiteit Lublin, Polen). In dit rapport beschrijven we de belangrijkste uitkomsten van de vertaalbevraging.

¹ ELV (2019) VerTALEN voor de toekomst. Een nieuw vertaalpleidooi. Utrecht: ELV.

2. Respons

Voor deze vertaalbevraging hebben wij wereldwijd 76 afdelingen Nederlands aangeschreven. Wij hebben 46 volledig ingevulde vragenlijsten ontvangen van 46 instellingen. In een enkel geval hebben meerdere docenten van dezelfde instelling een vragenlijst ingevuld of is er juist één vragenlijst ingevuld voor twee verschillende instellingen.

Het totale aantal opleidingsinstituten opleidingen dat de vragenlijst heeft ingevuld is 46. Van deze opleidingen bevinden zich er 9 buiten Europa, te weten in Noord-Amerika (Verenigde Staten), Zuid-Amerika (Argentinië), Afrika (Zuid-Afrika) en Azië (China, Indonesië, Japan, Rusland²).

Profiel respondenten

Alle respondenten vertegenwoordigen een universitaire opleiding op bachelor-, master- en/of post-masterniveau, waarbij opleidingen op bachelorniveau in meer dan de helft van de gevallen voorkomen. Nederlands is lang niet overal de hoofdtal. Zo'n 25% van de respondenten vertegenwoordigt een volledige tolk- of vertaalopleiding.

De plek die tolken en vertalen in het curriculum inneemt, is bij de taalopleidingen Nederlands wisselend. Dit varieert van enkele workshops of keuzevakken van bijvoorbeeld 10 studiepunten tot meerdere, verplichte vertaalvakken waarbij aandacht is voor bijvoorbeeld praktische vertaalvaardigheid, tekstanalyse en

vertaalwetenschap. Dit zijn doorgaans opleidingen waarbij studenten kunnen doorstromen naar een vervolgopleiding. Het meest voorkomend, namelijk in 56% van de gevallen, zijn vakken die zich puur richten op het vertalen zelf. Vakken waarbij het vertalen voornamelijk als instrument wordt gebruikt om de taalverwerving Nederlands te bevorderen zijn sterk in de minderheid, namelijk op vier afdelingen. Een combinatie van beide, dat wil zeggen dat vertalen zowel als apart vertaalkvak als in het kader van taalverwerving Nederlands gedoceerd wordt, komt ook vaak voor, namelijk bij 34% van de afdelingen.

² Van de twee respondenten uit Rusland bevindt een van de afdelingen zich in het Aziatische deel van Rusland, ten oosten van het Oeralgebergte.

3. Resultaten

3.1. Aanbod

3.1.1. Bestaand aanbod

Uit de vertaalbevraging komt naar voren dat 40 van de 46 afdelingen (nog steeds) aandacht besteden aan tolken en vertalen uit het Nederlands.³ De afdelingen die dat niet (meer) doen, geven daarvoor zeer uiteenlopende redenen zoals een gebrek aan studenten, het ontoereikende niveau Nederlands van de studenten of de pensionering van een docent.

Op het merendeel van de afdelingen wordt zowel *in* als *uit* het Nederlands getolkt en vertaald, hoewel het vertalen en tolken *uit* het Nederlands de grootste plaats inneemt in het curriculum. In 12 gevallen richt het onderwijs zich exclusief op het vertalen en tolken uit het Nederlands in de eigen landstaal.

Verschillende subdisciplines tolken en vertalen

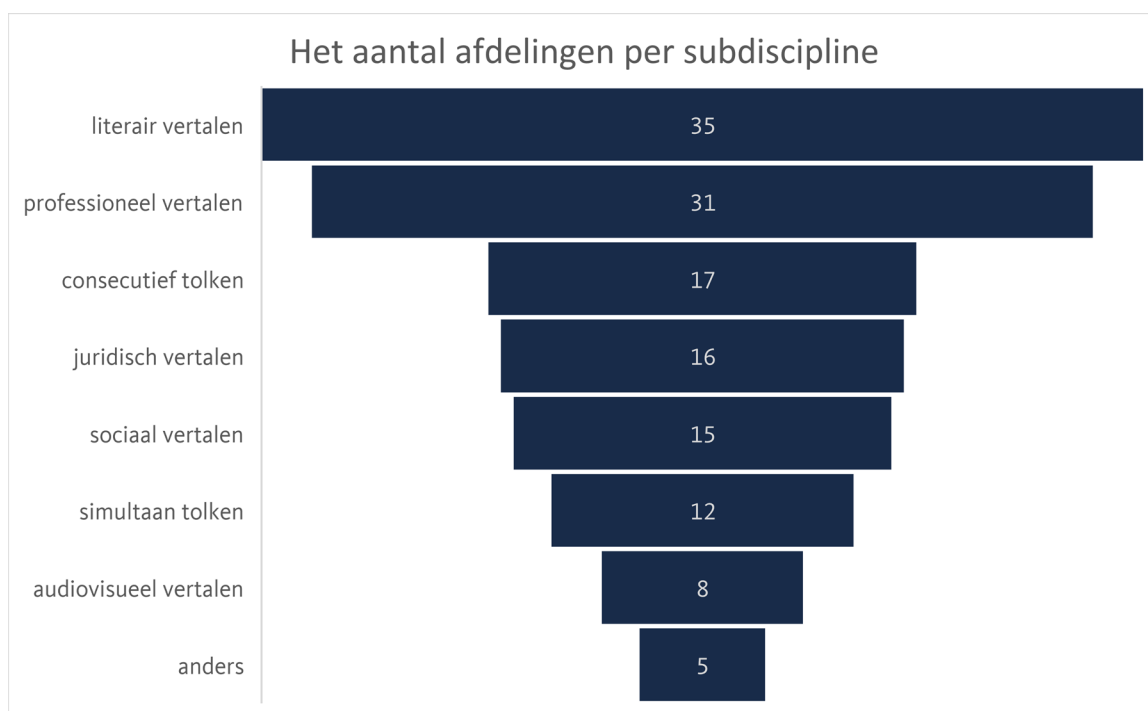
In de vragenlijst is gevraagd naar het aanbod in de volgende subdisciplines:

- consecutief tolken
- simultaan tolken
- audiovisueel vertalen
- literair vertalen
- algemeen professioneel vertalen
- juridisch vertalen
- sociaal vertalen (public service translating and interpreting)
- anders

Aan nagenoeg alle instellingen worden verschillende subdisciplines tolken en vertalen gedoceerd in dezelfde opleiding. Opleidingen die zich richten op één subdiscipline, bijvoorbeeld alleen literair vertalen, komen niet vaak voor onder de respondenten. Van de genoemde subdisciplines wordt literair vertalen het vaakst aangeboden (aan 35 afdelingen), vrijwel direct gevolgd door algemeen professioneel vertalen (31 afdelingen). Juridisch vertalen en sociaal vertalen wordt gedoceerd aan, respectievelijk, 16 en 15 instellingen. Een vergelijkbaar aanbod is er voor tolken, waarbij consecutief tolken vaker wordt gedoceerd (17 afdelingen) dan simultaan tolken (12 afdelingen) Audiovisueel vertalen wordt aan 8 instellingen aangeboden in België, China (2x), Italië, Tsjechië (3x) en Zweden. Tot slot geven enkele opleidingen aan aandacht te besteden aan economisch vertalen, medisch vertalen of het vertalen van archieven. De verdeling van de subdisciplines over de afdelingen is weergegeven in onderstaande grafiek.

³ Het gaat om afdelingen uit de landen Argentinië, België, Bulgarije, China, Duitsland, Frankrijk, Hongarije, Indonesië, Italië,

Oekraïne, Polen, Roemenië, Rusland, Servië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Zweden.

Doorstroom vervolgopleiding

De doorstroom van studenten naar vervolgopleidingen is gering. Van de 46 instellingen wordt in 15 gevallen aangegeven dat studenten kunnen doorstromen naar een tolk- of vertaalopleiding in het eigen taalgebied. Bij 9 opleidingen gaat dat om een vervolgopleiding aan de eigen instelling. Deze doorstroming wordt, voor zover van toepassing, vaker wel dan niet actief gepromoot.

Het (geschatte) percentage studenten dat doorstroomt is wisselend maar in ieder geval minder dan 30%. In het merendeel van de gevallen wordt aangegeven dat de doorstroom beneden de 5% ligt.

Typering vakken

Bij de meeste opleidingen, namelijk 56%, wordt vertalen als apart vertaalkvak gedoceerd. Slechts in 4 gevallen wordt vertalen enkel als onderdeel van taalverwerving Nederlands aangeboden. Bij 34% van de opleidingen is sprake van beide: daar is vertalen zowel een apart vak als onderdeel van taalverwerving Nederlands.

In de meeste gevallen zijn de vakken zowel overwegend theoretisch als overwegend praktisch van aard. In een derde van de gevallen zijn de vakken overwegend praktisch. Puur theoretische vakken over vertalen worden volgens de respondenten niet aangeboden.

Desgevraagd geeft 85% van de respondenten aan dat er naast de reguliere vakken over tolken en/of vertalen ook workshops, vertaalateliers of lezingen worden aangeboden. Sommige opleidingen organiseren gastcolleges; andere organiseren zomercursussen of vertaalweekenden. Een drietal opleidingen geeft aan een vertaalwedstrijd te organiseren voor studenten.

Verplichte vakken of keuzevakken?

De vakken over tolken en/of vertalen die worden gegeven, zijn bij het overgrote deel van de opleidingen een verplicht onderdeel van het curriculum. Waar het keuzevakken betreft, zijn algemeen professioneel vertalen en literair vertalen de populairste richtingen onder studenten. Bij 20% van de opleidingen worden

geen vakken maar wel workshops, lezingen e.d. aangeboden.

Vertaaltechnologie

In de vertaalbevraging is ook gekeken naar het trainen van studenten in specifieke vaardigheden zoals het werken met bronnen en het computerondersteund vertalen. Iets minder dan de helft van de respondenten geeft aan dat deze vaardigheden aan bod komen in de opleiding; hierbij gaat het vooral om het leren omgaan met vertaalsoftware (CAT-tools) bij het vertalen, en het gebruik van de bronnen IATE en Speech Repository bij het tolken. Bij enkele opleidingen, waar uitsluitend literair vertalen wordt gedoceerd, speelt vertaaltechnologie geen rol. Een aantal respondenten geeft daarnaast aan dat er op hun afdeling geen aandacht wordt besteed aan computerondersteund vertalen, maar dat dat wel gebeurt op andere afdelingen aan dezelfde instelling.

Van de afdelingen die geen aandacht besteden aan vertaaltechnologie, een kleine meerderheid, geeft een kleine groep aan dat zij dat wel zouden willen. De redenen voor het gebrek aan aandacht voor vertaaltechnologie zijn onvoldoende tijd, docenten, expertise en budget. Van de afdelingen waar in het curriculum wel aandacht is voor computerondersteund vertalen geven sommige respondenten aan dat ze er minder aandacht aan besteden dan ze zouden willen omdat er onvoldoende budget is voor licenties, die erg kostbaar zijn.

Een enkeling geeft aan behoefte te hebben aan expertise op het gebied van PEMT (post-editing machine translation), een vaardigheid waar in de vertaalwereld de laatste jaren steeds meer vraag naar is.

Daarnaast geeft ongeveer de helft van de respondenten aan behoefte te hebben aan (meer) naslagwerken, zoals toegang tot corpora en de (dure) online Van Dale.

Online lesmateriaal

Gezien de recentelijke ontwikkelingen in het onderwijs op afstand door de pandemie is ook specifiek gevraagd naar online lesmateriaal. In de vertaalbevraging geeft ongeveer een kwart van de opleidingsinstellingen aan te beschikken over (al dan niet openbaar toegankelijk) online lesmateriaal dat zij, indien mogelijk, willen delen met collega-docenten.

Uitbreiding aanbod

Uit de bevraging komt naar voren dat bijna alle docenten graag het bestaande aanbod zouden willen uitbreiden. De voornaamste motivatie hiervoor is kwaliteitsverhoging. Als mogelijkheden worden onder meer genoemd: vertaalateliers voor specifieke tekstsoorten, training in computerondersteund vertalen, meer aandacht voor literair vertalen, het uitnodigen van een gastdocent of een uitwisseling met Nederlandstalige studenten.

In ruim 20% van de gevallen wordt aangegeven dat die behoefte er wel is maar dat uitbreiding niet mogelijk is vanwege tijdgebrek, budgettaire of bureaucratische bezwaren, of een gebrek aan docenten en/of studenten.

In de vragenlijst is ook gevraagd naar wat docenten nodig hebben om deze uitbreiding, c.q. verbetering, te kunnen realiseren. Een veelvoorkomend antwoord daarbij is: meer docenten en bijscholing voor de bestaande docenten. Ook geven verschillende docenten aan meer tijd nodig te hebben om de bestaande vakken verder uit te werken. Verschillende opleidingen geven daarnaast aan meer expertise of budget nodig te hebben voor computerondersteund vertalen.

3.1.2. Behoeftes voor het aanbod

Samengevat kunnen we stellen dat, voor wat betreft het aanbod, de volgende behoeftes naar voren komen uit de bevraging:

- bijna alle docenten geven aan dat zij graag het bestaande aanbod willen verbeteren en/of uitbreiden, op per afdeling uiteenlopende manieren;
- op verschillende afdelingen is onvoldoende budget voor de aanschaf van vertaalsoftware (bijv. licenties voor CAT-tools voor studenten) of naslagwerken (bijv. abonnementen op de Van Dale online);
- andere afdelingen beschikken wel over faciliteiten en budget maar niet over expertise op het gebied van vertaaltechnologie (welke expertise er precies ontbreekt, komt niet naar voren in de vragenlijst);
- verschillende afdelingen geven tot slot aan dat zij graag online lesmateriaal willen delen met collega-docenten, indien mogelijk.

3.2. Docenten

3.2.1. Huidige stand van zaken

Profiel docenten

In de vertaalbevraging is gevraagd naar het profiel van de docenten. Verreweg de meeste respondenten geven aan dat zij zowel filoloog als tolk of vertaler zijn. In 80% van de gevallen zijn de docenten zelf tolk of vertaler (geweest), en bij 40% van de afdelingen doen de docenten ook onderzoek naar vertalen. Vaak zijn bij de afdeling docenten werkzaam met verschillende profielen. In gevallen waarin de docent beschikt over weinig tolk- of vertaalervaring wordt soms aangegeven dat zij professionele vertalers inhuren als gastdocenten.

Op de vraag of er voldoende gekwalificeerde docenten te vinden zijn voor de vakken over tolken en/vertalen geeft een derde van de respondenten aan dat dit niet het geval is.

Expertise en nascholing docenten

In de bevraging is gevraagd naar de vertaaldidactische expertise van docenten, voor zover zij deze vraag zelf konden beantwoorden. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat docenten over redelijk tot zeer veel vertaaldidactische expertise beschikken. In 20% van de gevallen geven de respondenten aan dat de docenten niet beschikken over expertise of over weinig tot zeer weinig expertise op vertaalgebied. Verder melden sommige respondenten dat slechts een klein deel van de docenten beschikt over de juiste expertise en de anderen minder. In twee gevallen wordt gezegd dat docenten vooral praktische ervaring hebben en maar weinig theoretisch onderlegd zijn.

In lijn hiermee is gevraagd naar de behoeftes rond nascholing en professionalisering van docenten. Van de respondenten geeft 17% aan dat daar geen behoefte aan is en/of dat het huidige aanbod voldoende is. De overgrote meerderheid heeft wel behoefte aan professionalisering, en 67% hiervan ziet dit het liefst in de vorm van studiedagen, vertaalateliers en online cursussen.

Drie van de respondenten geven specifiek aan behoefte te hebben aan nascholing op het gebied van vertaaldidactiek. Enkele opleidingen laten weten dat zij graag in contact zouden komen met andere vertaaldocenten of vertaalopleidingen. Een enkeling ziet graag een studiedag op het gebied van vertaalkritiek.

Bij ongeveer 60% van de afdelingen is onder docenten Nederlands interesse om zich te laten bijscholen tot vertaaldocent. In 14% van de gevallen geven respondenten echter aan dat er bij de afdeling geen ruimte bestaat voor (nog) zo'n docent.

Technologische ondersteuning docenten

Uit de vertaalbevraging blijkt dat, bij afdelingen waar vertaaltechnologie gebruikt wordt, de ondersteuning en expertise op dit vlak bij de overgrote meerderheid ontoereikend is. Als reden

hiervoor wordt aangegeven dat de software te duur is of dat er niet genoeg expertise is onder docenten. De behoeftes verschillen per afdeling: op de ene afdeling zijn wel faciliteiten maar is er onvoldoende expertise, en op de andere afdeling is wel expertise maar zijn de faciliteiten niet toereikend. In enkele gevallen gebruiken docenten voor hun vakken hun eigen licenties omdat er vanuit de instelling geen budget is voor licenties.

Gebruik referentiekaders

Ruim de helft van de afdelingen zegt bekend te zijn met bestaande referentiekaders zoals PETRA-E of de leerlijn literair vertalen. Sommige opleidingen, namelijk 15%, gebruiken deze in hun curriculum; andere niet, vanwege bijvoorbeeld het beperkte aanbod vertaalcolleges. Ongeveer 10% van de afdelingen heeft een accreditatie van het EMT (European Master's of Translation). Uit de vertaalbevraging komt verder geen duidelijke behoefte naar voren aan vergelijkbare referentiekaders voor andere disciplines.

3.2.2. Behoeftes van docenten

Samengevat kunnen we stellen dat, voor wat betreft de docenten, de volgende behoeftes naar voren komen uit de bevraging:

- een overgrote meerderheid van de docenten, namelijk 85%, geeft aan behoefte te hebben aan (verdere) professionalisering en een meerderheid van 67% wil dat het liefst in de vorm van studiedagen, vertaalateliers en/of online cursussen;
- bij een kleine meerderheid van de afdelingen is onder docenten Nederlands interesse om zich te laten bijscholen tot vertaaldocent, maar vaak is daar vanuit de universiteit geen ruimte voor;
- veel docenten hebben, indien van toepassing voor hun vertaaldiscipline, behoefte aan financiële ondersteuning en/of expertise op het gebied van computerondersteund vertalen, en de precieze behoeftes zijn per afdeling verschillend.

3.3. Vertaalmarkt

Kansen op de arbeidsmarkt

Op de vraag welke kansen het vertalen uit het Nederlands biedt op de arbeidsmarkt, geven respondenten zeer uiteenlopende antwoorden. Zo geven sommige afdelingen aan dat er de laatste jaren steeds meer vraag is naar literair vertalers, dat er een tekort is aan juridische vertalers of dat er heel veel vraag is naar professionele vertalers, maar andere docenten geven aan dat de markt erg krap is, dat vertalen alleen als bijbaan mogelijk is of dat er wel vraag is naar tolken of vertalers maar dat honoraria zo laag zijn dat veel studenten uiteindelijk elders een vaste baan vinden. Een enkeling geeft aan dat de kansen kleiner worden omdat er steeds meer studenten Nederlands afstuderen.

Uitstroom studenten naar tolk- of vertaalmarkt

Bij ruim vier van de vijf afdelingen geven respondenten aan niet te weten welk percentage alumni als tolk of vertaler werkzaam is. Onder respondenten die dit wel zeggen te weten, lopen de percentages zeer sterk uiteen, van minder dan 5% tot 30 à 50 %, hoewel 7 van de 10 respondenten aangeven dat het percentage rond of onder de 20% ligt. Daarnaast geven de afdelingen aan dat de meeste van deze studenten uitstromen als commercieel vertaler, ook bij afdelingen waar studenten vakken (kunnen) volgen in andere subdisciplines zoals tolken en literair vertalen.

Interessant om te vermelden in dit verband is dat in Italië recentelijk een nieuw alumninetwork is opgezet, waarmee zij onder andere de arbeidsperspectieven van alumni Nederlands uit Italië in kaart willen brengen.

Loopbaanbegeleiding

Uit de bevraging komt naar voren dat studenten in veel gevallen worden ondersteund bij het betreden van de arbeidsmarkt. Slechts 17% van de respondenten geeft aan dit niet te doen.

De meest voorkomende manier van ondersteuning is een (afstudeer)stage, die 23% van de respondenten zegt aan te bieden.

Daarnaast geeft ongeveer een kwart van de docenten aan dat zij studenten op persoonlijke basis ondersteunen, zowel tijdens als na hun studie, door bijvoorbeeld te bemiddelen bij vertaalbureaus en uitgevers. Dit soort contact is mogelijk omdat de studentenaantallen doorgaans laag zijn.

Ook faciliteert ongeveer een kwart van de afdelingen contacten met het werkveld, bijvoorbeeld door workshops met gastvertalers te organiseren of experts uit het werkveld uit te nodigen tijdens de opleiding. Onder deze afdelingen zijn er ook een aantal die tijdens de opleiding samenwerken met organisaties, waarbij studenten in sommige gevallen toewerken naar een publicatie.

Huidige vraag naar tolken

Ongeveer de helft van de afdelingen geeft aan te weten wat de huidige vraag is naar tolken. Daarvan geeft 70% aan dat er een tekort is aan tolken; het gaat hierbij voornamelijk om landen in Centraal- en Oost-Europa, Zuid-Europa en Azië; de overige respondenten zeggen dat er noch een overschot noch een tekort aan tolken is.

Huidige vraag naar vertalers

Ongeveer 70% van de afdelingen geeft aan op de hoogte te zijn van de huidige vraag naar vertalers. Ruim de helft hiervan zegt dat er een tekort is aan vertalers; het gaat hierbij voornamelijk om landen in heel Europa (waaronder ook Noord- en West-Europa), Zuid-Amerika en Azië. Zo'n 45% van de afdelingen geeft aan dat er noch een overschot noch een tekort is. Een enkele opleider in Duitsland geeft aan dat er een overschot aan vertalers is.

Vraag naar tolken en vertalers in de toekomst

De meeste respondenten, namelijk 75%, verwachten dat de vraag naar tolken en/of

vertalers in de nabije toekomst ongeveer gelijk zal blijven.

Daarnaast geven 8 afdelingen aan dat zij verwachten dat de vraag zal toenemen: Italië (2x), Slowakije, Bulgarije, Spanje, Tsjechië, Polen en Roemenië. Als oorzaak hiervoor wordt enerzijds een toenemende vraag vanuit de markt genoemd, bijvoorbeeld door de groeiende handel met Nederland en daarmee de toenemende behoefte aan Nederlandstalige communicatie, ondanks de aanwezigheid van het Engels als lingua franca, en anderzijds een afnemend aanbod aan tolken en/of vertalers vanwege vergrijzing of omdat er niet voldoende sprekers van de desbetreffende taal zijn.

Tot slot geven 2 afdelingen in Polen aan dat zij verwachten dat de vraag afneemt. De redenen die hiervoor genoemd worden zijn de concurrentie van vertaalmachines en het feit dat de markt krappere wordt omdat steeds meer studenten Nederlands studeren.

Samengevat kunnen we stellen dat, voor wat betreft het vertaalveld:

- de kansen op de arbeidsmarkt per land zeer uiteenlopen;
- dat weinig afdelingen weten hoeveel alumni uitstromen naar de tolk- of vertaalmarkt; maar dat de uitstroom op basis van deze gegevens laag is;
- dat studenten in de meeste gevallen tijdens of na hun studie ondersteund worden bij het betreden van de arbeidsmarkt;
- dat ongeveer de helft van de afdelingen niet op de hoogte is van de vraag naar tolken in hun land en dat zo'n 30% van de afdelingen niet weet wat de vraag naar vertalers in hun land is;
- dat de vraag naar tolken en/of vertalers, volgens de respondenten die dit weten, de komende jaren naar verwachting min of meer gelijk zal blijven of zal toenemen.

3.4. Netwerken

Bestaande netwerken

In de bevraging is gevraagd naar de kanalen die docenten gebruiken om op de hoogte te blijven van het vertaalveld in het desbetreffende land. Verreweg de meeste docenten geven aan hiervan op de hoogte te blijven via collega's en vertalersverenigingen.

Ook is gevraagd naar het gebruik van bestaande (inter)nationale netwerken om contact te houden met collega's. De overgrote meerderheid van de opleidingen geeft aan geen lid te zijn van deze netwerken. De afdelingen die dit soort netwerken wel gebruiken, geven aan dat PETRA-E hiervan de belangrijkste is (in 6 gevallen). Enkele afdelingen vermelden regelmatig contact te houden met het Expertisecentrum Literair Vertalen en de Nederlandse en Vlaamse letterenfonds of met de Taalunie. Verder gebruiken sommige afdelingen de netwerken NL-Term (Vereniging voor Nederlandstalige terminologie) of CLIV (Centrum voor Literatuur en Vertaling, België), AATI (Argentinië) of BDÜ (Duitsland).

Samenwerking met andere opleidingsinstellingen

Het merendeel van de respondenten, namelijk 29 afdelingen, geeft aan niet samen te werken met andere opleidingsinstellingen in hetzelfde land. De afdelingen die dat wel doen geven aan samen te werken met andere landelijke universiteiten of instellingen in de regio.

Behoeftte aan een nieuw expertisenetwerk

Desgevraagd geeft ongeveer de helft, namelijk 19 afdelingen, aan behoefte te hebben aan het opzetten van een nieuw expertisenetwerk. Respondenten geven aan een netwerk te willen op zeer verschillende gebieden: 6 van de afdelingen zegt behoefte te hebben aan een expertisenetwerk op het gebied van literair vertalen en 5 van de afdelingen geven aan graag een netwerk te willen dat specifiek is voor hun talencombinatie(s). De overige respondenten hebben zeer uiteenlopende wensen.

Samengevat kunnen we stellen dat, voor wat betreft netwerken:

- de meeste afdelingen op de hoogte blijven van ontwikkelingen in het veld via collega's en vertalersverenigingen;
- een overgrote meerderheid van de afdelingen geen lid is van (inter)nationale netwerken, en dat degenen die dit wel zijn voornamelijk lid zijn van PETRA-E;
- het merendeel van de instellingen niet samenwerkt met andere opleidingsinstellingen in het land;
- ongeveer de helft van de respondenten behoefte heeft aan een nieuw expertisenetwerk, waarbij de meeste behoefte is aan een netwerk op het gebied van literair vertalen.

4. Conclusie

De vertaalbevraging is ingevuld door 46 afdelingen Nederlands wereldwijd die aandacht besteden aan tolken en/of vertalen uit het Nederlands. Over het algemeen lopen zowel het aanbod als de behoeftes bij deze afdelingen erg uiteen. In deze conclusie zetten we de belangrijkste bevindingen op een rijtje.

Huidige situatie

De meeste afdelingen richten zich zowel op vertalen *in* als *uit* het Nederlands, al is het vertalen uit het Nederlands in de vreemde taal daarbij het belangrijkste. Bij nagenoeg alle opleidingen worden verschillende subdisciplines tolken en vertalen gedoceerd. Literair vertalen en professioneel vertalen worden het meest aangeboden, gevolgd door juridisch vertalen, tolken, sociaal tolken en vertalen, en tot slot audiovisueel vertalen.

Bij verreweg de meeste opleidingen worden deze subdisciplines als apart vertaalkvak gedoceerd; er zijn zeer weinig afdelingen waarbij het vertalen uitsluitend als onderdeel van taalverwerving Nederlands wordt aangeboden. Bij ongeveer een derde van de opleidingen is sprake van beide. De vakken zijn meestal zowel overwegend theoretisch als praktisch van aard, en naast de reguliere vakken worden bij de meeste afdelingen ook workshops, vertaalateliers of lezingen aangeboden. De aangeboden vertaalkvakken zijn veelal verplicht. Onder afdelingen waar vertalen en/of tolken als keuzevak wordt aangeboden, zijn algemeen professioneel vertalen en literair vertalen de populairste richtingen onder studenten.

Studenten kunnen slechts in beperkte mate doorstromen naar een tolk- of vertaalopleiding in het eigen taalgebied of aan de eigen instelling; dit is mogelijk in 15 van de 45 gevallen. Het (geschatte) percentage studenten dat doorstroomt is laag; in de meeste gevallen onder de 5%.

Een minderheid van de respondenten geeft aan dat studenten worden getraind in het werken met bronnen en computerondersteund vertalen, waarbij het voornamelijk gaat om het leren omgaan met vertaalsoftware (CAT-tools) en het gebruik van bronnen bij het tolken. In een flink deel van de gevallen beschikken de afdelingen over te weinig middelen en/of faciliteiten om deze training aan te bieden.

Uit de bevraging komt verder naar voren dat het overgrote deel van de docenten zowel filoloog als tolk/vertaler is. In ongeveer een derde van de gevallen doet de docent ook onderzoek. Van de respondenten geven 13 afdelingen aan dat er onvoldoende gekwalificeerde docenten te vinden zijn. In ongeveer de helft van de gevallen geven de afdelingen aan over redelijk veel tot zeer veel vertaaldidactische expertise te beschikken. Op het gebied van vertaaltechnologie is de expertise van docenten bij veel afdelingen ontoereikend. Een opvallende bevinding is dat verschillende afdelingen zeggen wel te beschikken over de faciliteiten maar niet over de expertise op het gebied van computerondersteund vertalen, terwijl andere afdelingen zeggen dat juist het omgekeerde het geval is, dat wil zeggen er is wel

voldoende expertise maar er zijn te weinig faciliteiten.

Verder komt uit de bevraging naar voren dat ruim de helft van de afdelingen bekend is met bestaande referentiekaders zoals PETRA-E of de leerlijn literair vertalen.

Hoewel studenten in veel gevallen worden ondersteund bij het betreden van de arbeidsmarkt, vaak door middel van een stage, geeft de overgrote meerderheid aan niet te weten hoe veel studenten er uiteindelijk uitstromen naar de tolk- en/of vertaalmarkt. De meeste van de afdelingen die wel op de hoogte zijn van de uitstroom geven aan dat dit percentage rond of onder de 20% ligt, waarbij de meeste studenten uitstromen als commercieel vertaler.

De vraag naar tolken en vertalers lijkt op basis van deze bevraging positief. Ongeveer de helft van de respondenten is op de hoogte van de huidige vraag naar tolken en de meesten geven aan dat er momenteel een tekort aan tolken is. Een meerderheid van de respondenten is op de hoogte van de huidige vraag naar vertalers; ongeveer de helft daarvan geeft aan dat er een tekort is, de andere helft geeft aan dat er noch een overschot noch een tekort is, en een enkeling geeft aan dat er een overschot is aan vertalers. Vooruitkijkend naar de toekomst geven de meeste respondenten aan dat de vraag naar tolken en/of vertalers in de nabije toekomst ongeveer gelijk zal blijven en acht afdelingen geven aan dat de vraag zal toenemen.

Gevraagd naar netwerken geven de meeste docenten aan op de hoogte te blijven van het vertaalveld via collega's en vertalersverenigingen. De overgrote meerderheid maakt geen gebruik van (inter)nationale netwerken om contact te houden met collega's; de afdelingen die dit wel doen, zijn overwegend lid van het netwerk van PETRA-E. Daarnaast geeft het merendeel van de

respondenten aan niet samen te werken met andere opleidingsinstituten in hetzelfde land.

Behoeftes

Hoewel de verschillende respondenten in deze vertaalbevraging vaak uiteenlopende antwoorden geven, komen een aantal behoeftes duidelijk naar voren.

In de eerste plaats zijn dat de wensen op het gebied van didactiek en vertaaltechnologie. Bijna alle afdelingen geven aan dat docenten zich graag willen laten bijscholen om hun vertaaldidactische expertise (verder) te ontwikkelen. Deze (verdere) professionalisering zien zij graag in de vorm van studiedagen, vertaalateliers of online cursussen.

Een aanzienlijk aantal docenten geeft specifiek aan zich graag te willen professionaliseren op het gebied van vertaaltechnologie omdat de eigen expertise ontoereikend is en de vraag vanuit de markt toeneemt. Welke expertise precies ontbreekt, bijv. kennis of vaardigheden, komt niet duidelijk naar voren. Opleidingen waar uitsluitend literair vertalen wordt gedoceerd benoemen deze behoefte juist niet.

Naast een gebrek aan expertise op het gebied van vertaaltechnologie, oftewel computerondersteund vertalen, komt uit de bevraging ook duidelijk naar voren dat in een aanzienlijk aantal gevallen de financiële middelen hiervoor onvoldoende zijn. Zo melden verschillende afdelingen dat zij geen budget hebben om voor studenten licenties voor vertaalsoftware aan te schaffen of dat zij onvoldoende middelen hebben voor de aanschaf van online woordenboeken.

In deze bevraging is verder duidelijk geworden dat een grote meerderheid van de afdelingen hun studenten wel begeleidt bij het betreden van de arbeidsmarkt, maar dat zij niet weten hoeveel alumni er naar de tolk- of vertaalmarkt uitstromen. Daarnaast zijn veel respondenten niet op de hoogte van de vraag naar tolken of vertalers

in hun taalgebied. De afdelingen die dit wel weten, geven aan dat de vraag in de nabije toekomst waarschijnlijk gelijk zal blijven of zal toenemen.

Ook is uit de bevraging naar voren gekomen dat verreweg de meeste afdelingen niet samenwerken met andere afdelingen Nederlands in hun taalgebied. De meeste opleidingen zijn ook geen lid van (inter)nationale netwerken, en degenen die dat wel zijn, betreffen voornamelijk leden van het PETRA-E-netwerk. Ongeveer de helft van de respondenten heeft behoefte aan een nieuw expertisenetwerk, voornamelijk op het gebied van literair vertalen.

Tot slot moet opgemerkt worden dat de bevraging geen inzicht heeft opgeleverd in behoeftes op het vlak van audiovisueel vertalen. Dit terwijl er tijdens de pandemie de afgelopen twee jaar juist veel audiovisueel materiaal bij is gekomen. In de toekomst willen we daarom nog meer gericht kijken naar eventuele behoeftes op dit vlak.

Bijlage - Vragenlijst

Algemeen

1. In de online rapportage aan de Taalunie (2019-2020) heeft u aangegeven dat er binnen uw afdeling aandacht is voor tolken en/of vertalen. Is dit nog steeds het geval en zo nee, wat is de reden dat u hiermee gestopt bent?

Ja, er is aandacht voor vertalen (ga door naar vraag 3) / Nee, want...

2. Indien er op uw afdeling geen aandacht is voor tolken en/of vertalen, heeft u interesse om dat in de toekomst te gaan doen? (Ga hierna door naar vraag 43.)

Ja / Nee

3. Naar welke talen wordt er bij uw afdeling getolkt/vertaald en in welke richting (alleen Nederlands-landstaal of ook landstaal-Nederlands)?

(open antwoord)

4. Welke soorten tolken en/of vertalen komen er aan bod?

Consecutief tolken / simultaan tolken / audiovisueel vertalen / literair vertalen / algemeen professioneel vertalen / juridisch vertalen / public service translating and interpreting / anders, namelijk...

5. Welk percentage van de studenten van uw afdeling kiest voor een vak (of andere activiteit) op het gebied van tolken en/of vertalen?

(open antwoord)

6. Indien er bij uw afdeling een bredere aandacht is voor tolken en/of vertalen, wat is de populairste richting onder studenten?

Consecutief tolken / simultaan tolken / audiovisueel vertalen / literair vertalen / algemeen professioneel vertalen / juridisch vertalen / public service translating and interpreting / anders, namelijk... / niet van toepassing

7. Kunnen studenten vanuit uw afdeling doorstromen naar een gespecialiseerde vertaal- of tolkopleiding in uw land/uw taalgebied?

Ja (specificeer welke opleiding). / Nee

8. Zo ja, wordt deze doorstroming actief gepromoot?

Ja / Nee / Niet van toepassing

9. Zo ja, weet u (ongeveer) welk percentage van de studenten doorstroomt naar een vertaalopleiding?

(open antwoord)

10. Is er een afstudeerrichting of specialisatie tolken en/of vertalen bij uw afdeling? Zo ja, specificeer de afstudeerrichting(en) of specialisatie(s).

(open antwoord)

Curriculum

11. Worden er op uw afdeling vakken over tolken en/of vertalen aangeboden?

Ja / Nee (is uw antwoord nee, dan gaat u door naar vraag 16)

12. Zijn dit keuzevakken of verplichte onderdelen?

Keuzevakken / verplichte onderdelen / beide

13. Wordt vertalen aangeboden als onderdeel van taalverwerving Nederlands of als apart vertaalkvak?

Als onderdeel van taalverwerving Nederlands / als apart vertaalkvak / beide

14. Zijn de vakken over tolken en/of vertalen theoretisch (bijv. methoden en technieken, tekstanalyse, vertaalkritiek) of praktisch van aard (bijv. vertaalateliers waarbij de studenten zelf tolken of vertalen)?

Overwegend theoretisch / overwegend praktisch / beide / niet van toepassing

15. Wat is de omschrijving van de vakken? Geef ook aan wat de studielast (studiepunten) per vak is.

(open antwoord)

16. Wordt er op een andere manier aandacht besteed aan tolken en/of vertalen op uw afdeling (bijv. zo nu en dan een lezing of workshop)?

Ja, namelijk... (specificeer het aanbod) / Nee

17. Worden studenten van uw afdeling getraind in specifieke vaardigheden zoals het werken met bronnen (bijv. IATE, Speech Repository), met vertaalsoftware, zoals CAT-tools, of met machinevertalen, zoals PEMT (post-editing machine translation), en welke behoeftes heeft u op dat vlak?

(open antwoord)

18. Heeft u voor uw afdeling behoefte aan (meer) naslagwerken en databanken voor vertalen?

Ja, namelijk... / Nee

19. Heeft u online lesmateriaal (bijv. webinars) dat ook binnen andere vertaalopleidingen bruikbaar zou kunnen zijn, en, onder de juiste voorwaarden, gedeeld zou kunnen worden?

(open antwoord)

20. Wilt u aan het bestaande aanbod op het gebied van tolken en/of vertalen binnen uw afdeling iets toevoegen? Zo ja, waarmee zou u het bestaande aanbod willen uitbreiden en wat is hiervoor de motivatie (bijv. kwaliteitsverhoging van bestaand aanbod, een grotere diversificatie)? Zo nee, wat is de reden hiervoor (bijv. geen interesse, er is onvoldoende expertise, er zijn bureaucratische bezwaren)?

Ja, namelijk... / Nee, want...

21. Indien u het bestaande aanbod wilt uitbreiden: wat voor soort ondersteuning zou u nodig hebben om deze ambities te realiseren?

Om het bestaande aanbod uit te breiden heb ik het volgende nodig:... / N.v.t.

Docenten

22. Wat is het profiel van de tolk- en/of vertaaldocent(en) op uw afdeling?

(bijv. de docent is filoloog, de docent is zelf tolk of vertaler (geweest), de docent doet onderzoek naar vertalen, de docent heeft veel/weinig contact met het werkveld)

(open antwoord)

23. In hoeverre beschikken de docenten op uw afdeling over vertaaldidactische expertise?

(open antwoord)

24. Zijn er voldoende gekwalificeerde docenten te vinden voor de vakken over tolken en/of vertalen op uw afdeling?

Ja / Nee / Weet niet / n.v.t.

25. Welke behoeftes heeft u rond nascholing en professionalisering van docenten? (denk aan vertaalateliers, studiedagen, cursussen online, individuele begeleiding, ...)

(open antwoord)

26. Is de technologische ondersteuning die docenten op uw afdeling gebruiken toereikend (bijv. gespecialiseerde software of vertaalgeheugens) en hebben zij hierover voldoende expertise?

(open antwoord)

27. Is er op uw afdeling onder docenten Nederlands interesse om zich te laten bijscholen tot vertaaldocent?

(open antwoord)

28. Bent u bekend met (en maakt u gebruik van?) referentiekaders voor opleiding en deskundigheidsbevordering, zoals die bestaan voor literair vertalen (leerlijn literair vertalen van het Europese PETRA-E netwerk) en voor vaktalig vertalen (zoals gehanteerd wordt bij de European Master's in Translation (EMT)). Heeft u behoefte aan vergelijkbare internationale referentiekaders voor andere vertaaldisciplines?

(open antwoord)

Vertaalmarkt

29. Welke kansen biedt vaardigheid in het vertalen uit het Nederlands op de arbeidsmarkt in uw land?

(open antwoord)

30. Weet u (ongeveer) welk percentage alumni uitstroomt naar de tolk- of vertaalmarkt?

Ja, namelijk... / Weet niet

31. Zo ja, weet u in welke richting zij voornamelijk uitstromen (bijv. als tolk of vertaler voor de overheid, als ondertitelaar, als commercieel of literair vertaler?)

(open antwoord)

32. Worden studenten ondersteund bij het betreden van de arbeidsmarkt (bijv. met (afstudeer)stages, loopbaanbegeleiding of d.m.v. samenwerkingsprojecten of contacten met het veld?)

(open antwoord)

33. Weet u wat de huidige vraag is naar vertalers uit het Nederlands naar de landstaal/landstalen?

Er is een overschot aan vertalers / Er is een tekort aan vertalers / Er is noch een overschot noch een tekort aan vertalers / Weet niet

34. Weet u wat de huidige vraag is naar tolken uit het Nederlands naar de landstaal/landstalen?

Er is een overschot aan tolken / Er is een tekort aan tolken / Er is noch een overschot noch een tekort aan tolken / Weet niet

35. Verwacht u dat deze vraag naar tolken en/of vertalers in de nabije toekomst verandert?

De vraag zal in de nabije toekomst toenemen (Licht toe.) / De vraag zal in de nabije toekomst afnemen (Licht toe.) / De vraag zal (min of meer) gelijk blijven. / Weet niet.

36. Welke trends zijn er op de vertaalmarkt Nederlands-landstaal/landstalen? Is er een toe- of afname in bepaalde soorten tolken of vertalen?

Er is een toename in ... / Er is een afname in ... / Weet niet.

Netwerken

37. Via welke kanalen bent u op de hoogte van het vertaalveld in uw land (denk bijvoorbeeld aan: vertalersverenigingen, netwerkorganisaties, collega's, e.d.)?

Via... / niet van toepassing

38. Werkt u samen met andere opleidingsinstituten in uw land die onderwijs in het vertalen uit het Nederlands aanbieden?

Ja, met ... / Nee

39. Bent u lid van één of meerdere andere (inter)nationale netwerken waarmee u contact houdt met andere tolken of vertalers uit het Nederlands, zoals bijvoorbeeld dat van PETRA-E, en zo ja, wat is hiervan de belangrijkste?

Ja, namelijk.. / Nee

40. Heeft u behoefte aan het opzetten van een nieuw expertisenetwerk, en zo ja, op welk gebied?

Ja, namelijk... / Nee

Tot slot

41. Heeft u behoeftes die niet aan bod zijn gekomen binnen deze vragenlijst?

Ja, namelijk... / Nee.

42. Bent u bereid om mee te denken in het vervoltraject wanneer de Taalunie de input uit de vragenlijsten gaat verwerken?

Ja / Nee

43. Ruimte voor eventuele opmerkingen.

Colofon

Vertaalbevraging internationale neerlandistiek

©2022 Algemeen Secretariaat Nederlandse
Taalunie

Auteur: Annemart Pilon (Taalbureau Scriptura)

Coördinatie en redactie: Folkert de Vriend
(Taalunie) en Karlijn Waterman (Taalunie)

Opmaak: Ellen Haksel (Taalunie)

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door
middel van druk fotokopie, microfilm of op welke
andere wijze dan ook zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any
form, by print, photocopy, microfilm or any other
means without written permission from the
publisher.

Telefoon

+ 31 (0)70 – 346 95 48

E-mail

info@taalunie.org

Bezoekadres

Paleisstraat 9

2514 JA Den Haag

Nederland